

**HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASIDA HUQUQIY ONG VA
HUQUQIY MADANIYATNI YUKSALTIRISHNING AHAMIYATI VA
CHORA-TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH**

Komilov Baxtiyor Mansurjon o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kursanti

Toshkent. sh

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20593825>

ANNOTATSIYA: Mazkur ilmiy maqolada huquqbuzarliklar profilaktikasini samarali tashkil etishda aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishning ahamiyati ma'muriy-huquqiy nuqtai nazardan tahlil qilingan. Huquqiy nigilizmga qarshi kurashishda an'anaviy usullardan voz kechib, jarayonga "High-tech policing" (yuqori texnologik politsiya) va "E-Ma'muriy ish" kabi raqamli tizimlarni joriy etish orqali fuqarolarda qonunga hurmat hissini shakllantirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, maqolada AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya va Janubiy Koreya kabi davlatlarning huquqiy targ'ibot va ma'muriy javobgarlik sohasidagi ilg'or xorij tajribasi qiyosiy o'rganilib, milliy qonunchilik va ichki ishlar organlari amaliyotini takomillashtirish yuzasidan ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: huquqiy ong, huquqiy madaniyat, huquqbuzarliklar profilaktikasi, ma'muriy javobgarlik, E-Ma'muriy ish, High-tech policing, xorij tajribasi, jamoat xavfsizligi.

АННОТАЦИЯ: В данной научной статье с административно-правовой точки зрения анализируется значение повышения правосознания и правовой культуры населения в эффективной организации профилактики правонарушений. Освещены вопросы формирования у граждан чувства уважения к закону путем отказа от традиционных методов борьбы с правовым нигилизмом и внедрения в процесс таких цифровых систем, как

Contact: 99 826 99 56

«High-tech policing» (высокотехнологичная полиция) и «Е-Административное дело». Также в статье проводится сравнительное исследование передового зарубежного опыта таких стран, как США, Великобритания, Германия и Южная Корея, в сфере правовой пропаганды и административной ответственности, разработаны научно-практические предложения по совершенствованию национального законодательства и практики органов внутренних дел.

Ключевые слова: правосознание, правовая культура, профилактика правонарушений, административная ответственность, Е-Административное дело, High-tech policing, зарубежный опыт, общественная безопасность.

ABSTRACT: This scientific article analyzes, from an administrative-legal perspective, the importance of raising the legal consciousness and legal culture of the population in the effective organization of crime prevention. It highlights the issues of forming a sense of respect for the law among citizens by abandoning traditional methods of combating legal nihilism and introducing digital systems such as "High-tech policing" and "E-Administrative Case" into the process. The article also provides a comparative study of the advanced foreign experience of countries such as the USA, the UK, Germany, and South Korea in the field of legal propaganda and administrative responsibility, and develops scientific and practical proposals for improving national legislation and the practice of internal affairs bodies.

Keywords: legal consciousness, legal culture, crime prevention, administrative responsibility, E-Administrative Case, High-tech policing, foreign experience, public safety.

KIRISH

Huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etishning eng muhim shartlaridan biri — bu jamiyatda qonun ustuvorligini ta'minlash va

aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirishdir. Huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari va shart-sharoitlarini chuqur o'rganish shuni ko'rsatadiki, har qanday noqonuniy xatti-harakatning negizida, eng avvalo, shaxsning huquqiy ongidagi nuqsonlar, qonunlarga nisbatan bepisandlik (huquqiy nigilizm) yoki ularni bilmaslik yotadi.

Ichki ishlar organlarining profilaktika faoliyati faqatgina sodir etilgan huquqbuzarlik uchun jazoni qo'llashdan iborat emas. Zamonaviy yurisprudensiya va ma'muriy huquq fani profilaktikaning asosiy maqsadi sifatida fuqarolarda viktimologik immunitetni shakllantirish va qonunga itoatkorlik xulq-atvorini ixtiyoriy ravishda qaror toptirishni belgilaydi. Bugungi raqamlashtirish va globallashtirish sharoitida aholining huquqiy ongini yuksaltirish chora-tadbirlarini eskicha, faqat og'zaki targ'ibot usullari bilan emas, balki axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) va innovatsion yondashuvlar asosida tubdan takomillashtirish talab etilmoqda.

HUQUQIY ONGNI SHAKLLANTIRISHNING MA'MURIY- HUQUQIY MEXANIZMLARI

Shaxsning huquqiy madaniyati — bu uning huquqiy bilimlari darajasi, qonunlarga bo'lgan munosabati va ularga amal qilish ko'nikmalarining yig'indisidir. Ma'muriy huquqbuzarliklar profilaktikasida huquqiy ong uchta asosiy funksiyani bajaradi:

1. Bilish (Gnoseologik) funksiyasi: Fuqaro o'zining huquq va majburiyatlarini, shuningdek, muayyan harakatlar (masalan, yo'l harakati qoidalarini buzish, mayda bezorilik, kiber-firibgarlik) uchun belgilangan javobgarlik choralari aniq bilishi.

2. Baholash funksiyasi: Shaxsning o'z xulq-atvorini va boshqalarning harakatini qonun nuqtai nazaridan to'g'ri baholay olishi.

3. **Tartibga solish funksiyasi:** Olingan bilimlar asosida shaxsning o'z ixtiyori bilan noqonuniy harakatlardan o'zini tiyishi.

Amaliyotda profilaktika inspektorlari tomonidan olib boriladigan targ'ibot ishlari aksariyat hollarda umumiy tusga ega bo'lib, maqsadli auditoriyaning (yoshlar, haydovchilar, tadbirkorlar) o'ziga xos xususiyatlarini va zamonaviy axborot olish ehtiyojlarini to'liq qamrab olmayapti.

RAQAMLASHTIRISH, "E-MA'MURIY ISH" VA HUQUQIY MADANIYATNING O'ZARO BOG'LIQLIGI

Davlat organlari faoliyatining shaffofligi va jazoning muqarrarliligi huquqiy madaniyatni tarbiyalovchi eng kuchli omildir. Ichki ishlar organlari faoliyatida "E-Ma'muriy ish" elektron tizimining joriy etilishi ma'muriy ishlarni yuritishda inson omili va korrupsion xavflarni keskin kamaytirdi.

Fuqaro huquqbuzarlik sodir etganda, unga nisbatan bayonnomaning elektron planshetlar orqali rasmiylashtirilishi, SMS-xabarnomaning zudlik bilan kelishi va jarimani onlayn to'lash imkoniyati davlatning huquqni muhofaza qilish tizimiga bo'lgan ishonchni oshiradi. Ishonch bor joyda esa huquqiy madaniyat o'sadi. Shu bilan birga, "High-tech policing" (yuqori texnologik politsiya) doirasida jamoat joylarida Face-ID va intellektual videokuzatuv tizimlarining ishlashi aholi ongida "har qanday qonunbuzilish albatta qayd etiladi va jazosiz qolmaydi" degan qat'iy psixologik to'siqni (prevensiyani) yaratadi. Bu majburiy huquqiy itoatkorlikdan ongli huquqiy madaniyatga o'tishning muhim bosqichidir.

XORIY TAJRIBASI (AQSH, BUYUK BRITANIYA, GERMANIYA, JANUBIY KOREYA)

Huquqiy ongni yuksaltirish va ma'muriy javobgarlik sohasida rivojlangan davlatlarning xorij tajribasi tahlilga molikdir:

- **Germaniya:** Germaniyada huquqiy madaniyat maktabgacha ta'lim muassasalaridan boshlab tizimli ravishda singdiriladi. Ma'muriy huquq va javobgarlik normalari aholiga tushunarli, sodda tilda yetkaziladi.

Yaqindagina O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi va Germaniya xalqaro huquqiy hamkorlik fondi (IRZ) hamkorligida yangi Ma'muriy kodeks loyihasi muhokama qilinganda ham, nemis mutaxassislari jazolashdan ko'ra ogohlantirish va tushuntirish institutlarini (Opportunitätsprinzip) keng qo'llash orqali fuqarolarning davlatga ishonchini oshirish muhimligini ta'kidladilar.

• **Buyuk Britaniya:** Ingliz politsiyasi "Neighborhood policing" (Mahalla politsiyasi) konsepsiyasi asosida ishlaydi. Ularda aholi bilan ishlashda ijtimoiy tarmoqlar imkoniyatidan keng foydalaniladi. Har bir politsiya bo'limi o'zining ijtimoiy tarmoqdagi sahifasida sodir bo'lgan ma'muriy huquqbuzarliklar, ularning sabablari va ko'rilgan choralar haqida qisqa, vizual (infografika tarzida) ma'lumotlar berib boradi. Bu aholining huquqiy xabardorligini oshiradi.

• **Janubiy Koreya:** Raqamli texnologiyalar yetakchisi bo'lgan bu davlatda huquqbuzarliklar profilaktikasi "Smart siti" (Aqlli shahar) konsepsiyasi bilan uyg'unlashgan. Fuqarolarga huquqiy targ'ibot materiallari ularning smartfonlariga lokatsiyasidan kelib chiqib yuboriladi. Masalan, fuqaro jinoyatchilik darajasi yuqori bo'lgan yoki yo'l-transport hodisalari ko'p sodir bo'ladigan hududga kirganda, uning telefoniga avtomatik ravishda ogohlantiruvchi va huquqiy tushuntirish xabarlar keladi.

• **AQSh:** Qo'shma Shtatlarda jamoatchilik bilan aloqalar (Public-private partnerships) kuchli rivojlangan. Politsiya akademiyalari va departamentlari aholi, ayniqsa tadbirkorlar va o'quvchilar uchun huquqiy simulyatsion mashg'ulotlar o'tkazadi. Bunda fuqaro o'zini politsiya xodimi yoki jabrlanuvchi o'rnida ko'rib, huquqiy normalarning ahamiyatini amaliy his qiladi.

HUQUQIY TARG'IBOT CHORA-TADBIRLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Contact: 99 826 99 56

YO'NALISHLARI

Amaldagi tizimni takomillashtirish maqsadida profilaktika va huquqiy targ'ibot ishlarini quyidagi yangi bosqichga olib chiqish talab etiladi:

1. **Raqamli targ'ibot (Digital Awareness):** Quruq ma'ruzalar o'rniga, aholining diqqatini tortadigan qisqa metrajli videoroliklar, 3D animatsiyalar va real sud-ma'muriy ishlariga asoslangan podkastlar yaratish. Ushbu kontentni yoshlar eng ko'p foydalanadigan platformalar orqali maqsadli tarqatish.

2. **Ilmiy-amaliy integratsiya:** Huquqni muhofaza qiluvchi organlar va ta'lim muassasalari tomonidan o'tkazilgan respublika miqyosidagi ilmiy-amaliy konferensiyalar materiallarini xalqaro standartlar asosida (OJS tizimi, Zenodo platformasi hamda DOI raqamlarini biriktirgan holda) SCOP.UZ (Scientific Conference Open Proceedings) kabi zamonaviy ilmiy platformalarda e'lon qilib borish. Bu targ'ibotning ilmiy asoslanganligini hamda keng jamoatchilik va tadqiqotchilar uchun ochiqqligini ta'minlaydi.

3. **Ijtimoiy muhitni tahlil qilish (Big Data tahlili):** Hududlar kesimida qanday ma'muriy huquqbuzarliklar ko'p sodir etilayotganligini "E-Ma'muriy ish" tizimidagi katta ma'lumotlar (Big Data) asosida sun'iy intellekt yordamida tahlil qilish va aynan o'sha hududning o'ziga xos muammosidan kelib chiqib huquqiy tushuntirish ishlarini olib borish.

XULOSA VA ILMIY-AMALIY TAKLIFLAR

Huquqbuzarliklar profilaktikasida huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish — bu jamiyatda jinoyatchilikka qarshi murosasizlik muhitini yaratishning eng arzon va eng samarali yo'lidir. Bu jarayonda xorijiy davlatlarning ilg'or tajribalarini milliy mentalitetimiz va qonunchiligimizga moslashtirgan holda joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur yo'nalishdagi ishlarni takomillashtirish yuzasidan quyidagi takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksiga hamda huquqbuzarliklar profilaktikasiga oid qonun hujjatlariga ma‘muriy jazo qo‘llash bilan bir qatorda, huquqbuzarga nisbatan majburiy tartibda **"huquqiy savodxonlik kurslaridan o‘tish"** ta’sir chorasini (ayniqsa, yo‘l harakati qoidalarini muntazam buzuvchilar yoki mayda bezorilik sodir etganlar uchun) kiritish lozim. (AQSh va Germaniya tajribasi asosida).

Ikkinchidan, Ichki ishlar organlarining profilaktika inspektorlari faoliyatini baholash mezonlarini qayta ko‘rib chiqish. Ularning faoliyatini rasmiylashtirilgan ma‘muriy bayonnomalar soni bilan emas, balki xizmat hududida o‘tkazilgan innovatsion huquqiy targ‘ibot tadbirlarining sifati va aholi orasidagi so‘rovnomalar natijalariga ko‘ra (shaffoflik va ishonch indeksi asosida) baholash tizimini joriy etish.

Uchinchidan, IIV tizimida markazlashtirilgan "Yagona elektron huquqiy profilaktika portali"ni yaratish va unga "E-Ma‘muriy ish" tizimining ochiq (shaxsga doir bo‘lmagan) statistik ma‘lumotlarini integratsiya qilish. Bu orqali har bir fuqaro o‘z mahallasidagi kriminogen vaziyatni onlayn kuzatish va ushbu muammolar yuzasidan qonunchilikdagi so‘nggi o‘zgarishlar bilan interaktiv shaklda tanishish imkoniga ega bo‘ladi.

Xulosa qilib aytganda, aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish bir martalik aksiya emas, balki uzluksiz, tizimli va yuqori texnologiyalarga (High-tech policing) asoslangan strategik vazifadir. Aynan shu orqali biz Yangi O‘zbekistonda qonun ustuvorligi va jamoat xavfsizligini to‘laqonli ta‘minlashga erishamiz.

REFERENCES:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. [Elektron resurs] // Qonunchilik ma‘lumotlari milliy bazasi, <https://lex.uz>.

Contact: 99 826 99 56

3. O‘zbekiston Respublikasining "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida"gi Qonuni. 14.05.2014 yildagi O‘RQ-371-son.
4. Xudoyberdiyev A.A. Ma‘muriy ishlarni yuritish kafolatlari va huquqni qo‘llash amaliyoti: O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: IIV Akademiyasi, 2024.
5. Qurbonov M. M. Raqamlashtirish sharoitida ma‘muriy ishlarni yuritishning o‘ziga xos xususiyatlari // O‘zbekiston qonunchiligi tahlili. – Toshkent, 2024. – № 2.
6. Weisburd, D., & Majmundar, M. K. (Eds.). "Proactive Policing: Effects on Crime and Communities". National Academies Press (USA), 2018.
7. Lee, H., & Kim, J. "High-tech policing and proactive cyber-threat detection in South Korea". Asian Journal of Criminology, 2020.
8. Germaniya xalqaro huquqiy hamkorlik fondi (IRZ) materiallari va ma‘muriy huquq sohasidagi xalqaro seminarlar to‘plami. – Berlin/Toshkent, 2026.
9. "E-Ma'muriy ish" tizimi va huquqni muhofaza qilish organlarini raqamlashtirish masalalari bo‘yicha IIV Axborot-tahlil markazi hisobotlari.

